

ناسخ التواریخ

(زندگانی پیامبر اسلام)

○ علی ناظمیان فرد

نخستین امام شیعیان - را در مجلد سوم؛ شرح حال حضرت زهرا (س) را در مجلد چهارم؛ شرح حال امام حسن بن علی (ع) را در مجلد پنجم و شرح حال امام حسین (ع) را در مجلد ششم جای داده است. میرزا محمدتقی خان سپهر که نتوانست مراد خود را در پی گیری این تالیف تا روزگار قاجاران محقق سازد ناچار آن سیر پیشین را در پایان حیات امام حسین (ع) رها کرد و کتاب سوم (دفتر سوم) خود را بی هیچ ربط و نسبت کرونولوژیک با دو کتاب پیشین به تاریخ سلسله قاجاریه اختصاص داد و آن را در سه مجلد - به دستور ناصرالدین شاه - تالیف نمود که در مجلد اول به اصل و نسب قاجاران و چگونگی برآمدن آنها بر سریر قدرت تا پایان سلطنت فتح علی شاه قاجار و در مجلد دوم به سلطنت چهارده ساله محمدشاه قاجار و در مجلد سوم به دوازده سال اول سلطنت ناصرالدین شاه پرداخته است.

پس از او فرزندش - عباس قلی خان سپهر ملقب به لسان الملک ثانی - شیوه پدر را پی گرفت و نخست به نگارش شرح حال زینب کبری با عنوان طراز المذهب پرداخت و سپس به نگارش شرح حال امام سجاد (ع) و نیز ترجمه کتاب وفیات الاعیان ابن خلکان اهتمام نمود.

میرزا تقی خان سپهر که مورخی شیعی بود در نگارش تاریخ پیامبر اسلام، آراء و عقاید علمای فریقین را مورد ملاحظه قرار داده و در تالیف کتاب خود، آرای که در باب آنها اتفاق نظر وجود داشت بی کم و کاست نقل کرده است و آنهایی که محل اختلاف بوده، ابتدا نظرات علمای اهل سنت و سپس آرای علمای شیعی را ذکر کرده و در نهایت به بیان اختلاف آراء و عقاید پرداخته است. سپهر برخلاف مورخان دیگر که شرح حال و حوادث ایام ائمه اطهار را ذیل حوادث ایام خلفای اموی و عباسی نگاشته اند، حوادث روزگار خلفای اموی و عباسی را ذیل شرح احوال ائمه اطهار آورده است و در تالیف کتاب اول و دوم خود اکثر قریب به اتفاق کتابهای اهل سنت و شیعه را ملاحظه و بررسی نموده و در ضبط اسامی اشخاص و مکان ها دقت کافی مبذول داشته است. نشر او در نگارش ناسخ التواریخ گرچه نسبت به همگان عصر خود

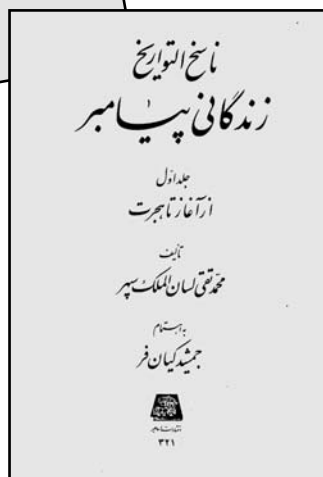
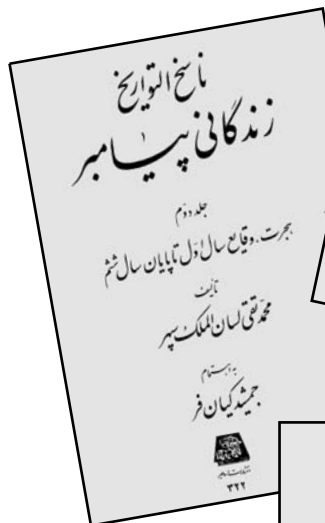
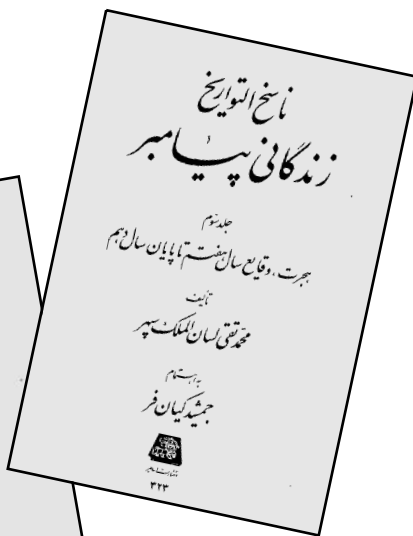
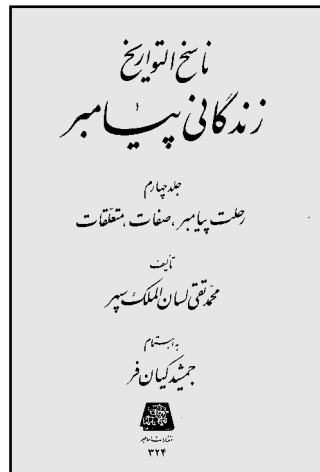
○ ناسخ التواریخ (زندگانی پیامبر اسلام)

○ تالیف: محمدتقی لسان الملک سپهر

○ به اهتمام: جمشید کیانفر

○ ناشر: اساطیر، چاپ اول (به شکل جدید)، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱، ۴ جلد

ناسخ التواریخ اثر معروف و مشهور میرزا محمدتقی خان سپهر - ملقب به لسان الملک - از مستوفیان و تاریخ نگاران عصر قاجار است. این کتاب که می توان به اعتباری آن را در زمره تواریخ عمومی به شمار آورد با دستور محمدشاه قاجار به میرزا محمدتقی خان سپهر و حمایت های حاج میرزا آقاسی تالیف یافت. مولف که از حمایت ها، نواخت ها و دریافت های دربار بهره مند بوده است در ابتدا می خواسته تا یک دوره تاریخ عمومی از هبوط آدم تا روزگار قاجاران بنگارد لذا با این نیت و انگیزه به تالیف ناسخ التواریخ می پردازد. اتمام تالیف کتاب اول (دفتر اول) او که بر دو مجلد اشمال داشت و داستان هبوط آدم تا روزگار عیسی (ع) را در مجلد اول و ظهور مسیح تا سرآغاز هجرت رسول اکرم را در مجلد دوم جای داده بود با مرگ محمدشاه قاجار و بست نشینی حاج میرزا آقاسی در حرم حضرت عبدالعظیم مصادف شد. تالیف کتاب دوم (دفتر دوم) ناسخ التواریخ با سفر ناصرالدین شاه به عراق و آذربایجان شروع شد. میرزا محمدتقی خان سپهر که از ملازمت شاه در این سفر هفت ماهه مهجور مانده بود با اقامت در دارالخلافه (تهران) نتوانست تالیف کتاب دوم را نیز به پایان آورد. او قصد داشت تا کتاب دوم خود را در ده مجلد از آغاز هجرت رسول اکرم (ص) تا روزگار خود بنگارد اما به هر دلیل و علت تنها موفق به تالیف شش مجلد در این دفتر (کتاب دوم) شد. این دفتر که سیر زمانی کتاب اول را می پیماید مشتمل بر مجلدات ششگانه ای شد که تاریخ و سیره حضرت رسول از آغاز هجرت تا رحلت آن حضرت با ذکر اوصاف و متعلقات ایشان را در مجلد اول؛ تاریخ خلفای سه گانه و شرح حال صحابه و ایام مشهور و امثله عرب را در مجلد دوم؛ شرح حال علی ابن ابیطالب -

ساده‌تر و بی‌تکلف‌تر است، با این حال مملو از کلمات و تعبیرات و اصطلاحات عربی و تا اندازه‌ای منشیانه و ترسکی است.

علاوه بر چاپ سنگی این کتاب، چاپ دیگری نیز در قطع رحلی از سوی انتشارات امیرکبیر (بی‌تا) و نیز چاپ دیگری از سوی کتاب‌فروشی اسلامیة و به تصحیح آقای محمدباقر بهبودی در دست می‌باشد. چاپ حاضر که به اهتمام جناب آقای جمشید کیان‌فر و توسط انتشارات اساطیر در سال ۱۳۸۰ به علاقه‌مندان عرضه شده است در پی احساس نیازی حاصل آمده که مصحح محترم در طول سالهای تدریس در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی با آن روبرو بوده است و از این رهگذر خواسته‌اند تا به پرسش‌ها و ابهام‌های دانشجویان علاقه‌مند به منابع شیعی تاریخ اسلام پاسخ گویند. این احساس نیاز موجب شد تا ایشان به گزینش و انتخاب رویدادهای عصر پیامبر و زندگانی ایشان از کتاب ناسخ‌التواریخ بپردازد و آن را در چهار مجلد تدوین و عرضه بدارد که اساس آن بر کتاب اول (دفتر نخست) ناسخ‌التواریخ استوار است و سعی کرده تا زندگانی پیامبر اسلام را با تکیه بر اصل و نسب ایشان از حضرت اسماعیل پی‌گیری نماید.

مصحح محترم، جلد اول از مجموعه چهارجلدی خود را به پرداختن به احوال اسماعیل بن ابراهیم (ع) تا روزگار هجرت پیامبر اسلام اختصاص داده است. او در این گزینش، مبنای کار سپهر در سنجش زمان براساس مبدأ قرار دادن هبوط آدم تا سال اول هجرت پیامبر را بی‌کم و کاست محفوظ داشته است و زان پس هجرت پیامبر را مبدأ تاریخ و نقطه سنجش زمان - به تبع از سپهر و سایر مورخان اسلامی - قرار داده است. در جلد دوم نیز به وقایع و رویدادهای عصر نبوی از ابتدای هجرت تا پایان سال ششم هجری پرداخته و جزئیات امور را از نظر به دور نداشته است. وقایع سال هفتم تا پایان سال دهم هجری را با ذکر جزئیات در جلد سوم گنجانده و بالاخره جلد چهارم این مجموعه را به رحلت پیامبر، صفات و متعلقات ایشان اختصاص داده و احادیث قدسیه و مواظ و وصایای حضرت رسول و کلمات قصار ایشان را در بخش بلند پایانی همین جلد جای داده است.

مصحح محترم به هنگام گزینش و تدوین این مجموعه، برای پرهیز از خطای احتمالی، وقایع تاریخی این کتاب را با بسیاری از آثار و منابع تاریخی دیگر نظیر: تاریخ طبری، الکامل ابن اثیر، تاریخنامه طبری، تاریخ یعقوبی، التنبیه والاشراف و مروج الذهب مسعودی، سیرت رسول الله قاضی ابرقوه، طبقات کبری ابن سعد، معلقات سبع، مغازی واقدی، امثال القرآن الکریم و... مطابقت داده است و نیز با استفاده از فرهنگ لغت نفیسی، معین و منجدالطلاب، در پانوشته‌ها معنی برخی از واژه‌های دشوار را روشن ساخته و به تبع از مولف، برای سهولت در قرائت صحیح اسامی اشخاص و مکانها و اشعار و ضرب‌المثل‌ها اقدام به اعراب‌گذاری نموده است. با اینکه کتاب حاضر صورتی نقلی - روایی دارد و در آن از تجزیه و تحلیل حوادث و تبیین علمی رویدادها کمتر نشانی دیده میشود مع الوصف مطالعه آن برای علاقه‌مندان به تاریخ اسلام و زندگانی پیامبر اکرم (ص) بسی سودمند و مفید خواهد بود.